

SZÓ- ÉS SZÓLÁSMAGYARÁZATOK

A Jókai-kódex egy szerkezete és az ÓMS. *vylagumtul* szava. * A JókK. 156–7-en arról olvashatunk, hogy Assisi Szent Ferenc egy atyának és anyának egyetlen leányát, aki meghalt, feltámasztja. Előtte Szent Ferenc így szól az anyához: „ne fyrry : Mert te zewuednekednek vylaga kyt syracz (a) meg aluttatt : en effedefemuel vagyon neked meg adando”: Noli flere, inquit, nam lucernae tuae lumen, quod deploras extinctum, mea tibi est intercessione reddendum. Kérdés, miért nevezi itt Ferenc a leányt az anya szövétnéke világának.

Tudjuk, a Ferenc-legendára, Szent Ferenc alakjának az ábrázolására a Biblia szövege közvetlenül is hatással volt. S Szent Ferenc maga is a Biblia nyomán törekedett Krisztus követésére. A bibliai szövegrészletek beépülésére a kódex legújabb közzétevője, P. BALÁZS JÁNOS szintén utal: kiadása 352. lapján „A bibliai idézetek és lelhelyeik” címmel közöl egy összeállítást. S ezt még ki lehet egészíteni. Például a JókK.-nek egy egyetemi segédkönyvben (MOLNÁR JÓZSEF – SIMON GYÖRGYI, Magyar nyelvemlékek. Bp., 1976. 67–9) szereplő részletében szintén van egy bibliai idézet: JókK. 67: „Mert ky gonozt myuelkedyk vylagoffagot vtal”; vö.: Ján. 3,30: JordK. 631: „Mert mynden, ky gonozwl mywelkódyk gylwly az vylagoth”: Omnis enim, qui male agit, odit lucem; RevKárolyiford.: „Mert minden a ki hamisan cselekszik, gyűlöli a világosságot” stb. Szerintem a JókK.-ből legelőször idézett mondatban pedig a *te zewuednekednek vylaga* szerkezet

* Nyelvi és Művelődéstörténeti Adattár 47.

a Máté 6,22-re (és a Lukács 11,34-re) utal, ahol a megfelelő rész a MünchK.-ben (12va) a következő: „Te testèdn^c žouètnèke te zemed”: Lucerna corporis tui est oculus tuus. S l. még pl. JordK. 371: „Te testèdnek zeweethnòke mondatyk te zemed”. Ugyanezt a helyet bővebb szövegösszefüggéssel a RevKárolyiford.-ból szintén idézem: „A test lámpása a szem. Ha azért a te szemed tiszta, a te egész tested világos lesz. (23:) Ha pedig a te szemed gonosz, a te egész tested sötét lesz. Ha azért a benned lévő világosság sötétség: mekkora akkor a sötétség?!”. Mivel tehát a Biblia a szemet metaforikusan a test szövétének, lámpásának nevezi, a JókK. 157-en Szent Ferenc valószínűleg azt mondja az anyának, hogy az ő szeme világa, szeme fénye, azaz az a személy, akit mindenki másnál jobban szeret, az ő egyetlen gyermeke fel fog támadni.

Az ÓMS. „Walařh vylagum | tul řydou řyodumtul eřes | urumètuul” sorairól írva szóltam arról, hogy a *vylagumtul* itt ’a szemem fényétől; attól, akit legjobban szeretek, féltek, az én legdrágább kincsemtől’ (a jelentésre vö. ÉrtSz., ÉKsz. *szeme fénye* a.) értelmű lehet. (S az nyilvánvaló, hogy ez Jézusra vonatkozik.) A kódexeinkben ugyanis számos, esetenként latin megfelelővel is rendelkező példát találhatunk arra, hogy Szűz Mária Jézust, valamint például Szent Elek édesanyja az ő egyetlen fiát a szeme világának, azaz szeme fényének nevezi: AporK. 173: „Iay en zeretew fyam Iefus, *zememnek wilaga* ky vigaztal megh engemeth”; WeszprK. 4: „O meli igazan mondhattia vala akaron a keserues anya zerelmes fiam iesus *en zemeymnek vilagossaga* en eletemnek remensege es kiessegeh te ez mai napon zenuedel az binosokert”. Igaz, a *vylagumtul* az ÓMS.-ben csak egyedül, nem szerkezetben fordul elő, de ezt indokolhatja a költői előadásmód, a feltett jelentést pedig a szöveggörnyezet. A fentiekre további adatokat és a kommentárt l. A. MOLNÁR: Nyr. 2003: 475–6, UÓ., Az Ómagyar Mária-siralom olvasata és értelmezése. In: Tanulmányok a magyar egyházi nyelv története köréből. Szerk. A. MOLNÁR FERENC – M. NAGY ILONA. Debrecen, 2003. 65–6).

Ha a JókK. tárgyalt szerkezetének az általam javasolt magyarázata helyes, akkor ez a kódexekből eddig idézettekénél jóval korábbi és a megfelelő latin szöveget szintén követő példa arra, hogy egy édesanya egyetlen gyermeke az ő szeme világának neveztetik, illetve pontosabban arra, hogy a gyermeket itt egy ilyen jelentésű metaforával nevezik meg. S ez is erősítheti az ÓMS. *vylagumtul* szaváról adott magyarázatomat, amit egyébként – mint később észrevettem, és hivatkoztam is rá (A. MOLNÁR – M. NAGY szerk. i. m. 66) – már BARCZI szintén vallott, noha megjegyzést nem fűzött hozzá. Ő az ÓMS. megfelelő sorait így értelmezi: „Megfoszt a zsidó a világomtól [-szememfényétől], a fiacskámtól, édes örömettől” (A magyar nyelv életrajza. Bp., 1963. 87).

A. MOLNÁR FERENC